

De fyra evangelierna

A

1. Vad menas med ”evangelier”? 1
2. Hur kom evangelierna till?
3. Varför är evangelierna så lika — och så olika? 2

B

- MATTEUS – den utlovade konungen 4
MARKUS – den hjälpande tjänaren
LUKAS – den barmhärtige frälsaren
JOHANNES – den evige sonen 5

1. Vad menas med ”evangelier”?

Evangelium är ett grekiskt ord som betyder ”gott budskap”, ”glädjebudskap”. Det kunde användas i ”profana” sammanhang, när man t.ex. meddelade att seger vunnits på slagfältet eller att en son fötts i kejsarfamiljen.

Men när NT använder uttrycket ”evangelium”, så går det – som i så många andra sammanhang – tillbaka på GT. Främst hos Jesaja används ordet som beteckning för den annalkande frälsningen (se 40:9, 52:7, 61:1). Mot den bakgrunden kallas i NT Jesu budskap för evangelium (Mark 1:14f). Men också den apostoliska frälsningsförkunnelsen om Jesus betecknas med detta ord (Apg 5:42, Rom 1:1). Det är ju sant som någon sagt att ”Jesus kom inte bara för att predika evangelium utan för att det skulle finnas något evangelium att predika”.

Senare kom ordet ”evangelium” att användas som beteckning för en evangeliesskrift. Det förekommer för första gången hos Justinus Martyren (ca 150). Han talar om ”apostlarnas hågkomster, som kallas evangelier”. Även om det nu i den meningen blir fråga om flera evangelier så finns dock bara ett Evangelium. Därför heter det också ”Evangelium enligt Matteus osv”

2. Hur kom evangelierna till?

Under den första generationen fanns det inga skriva evangelier (ca 30–60). Men Evangeliet fanns — och det förkunnades av Jesus själv och av hans apostlar. Dessa fick ju uppdraget att ”predika evangelium för allt skapat”. Detta evangelium handlade i första hand om 1) *vad Jesus gjort*. Om man jämför talen i de tidigare kapitlen av Apostlagärningarna (t.ex. 10:36–43) med vissa avsnitt i Pauli brev (t.ex. 1 Kor. 15:3 ff.) så får man en sammanfattning av det budskap som utgjorde det tidigaste ”glädjebudskapet”.

Det handlade om vad Jesus gjorde, när han ”gick omkring, gjorde väl och hjälpte alla”. Men särskilt handlar det om vad han gjorde, när han gick upp till Jerusalem, gav sitt liv i döden och uppstod på den tredje dagen. Det var detta apostlarna förkunnade och det bevarades i den första församlingen.

Men den urkristna förkunnelsen handlade också om 2) *vad Jesus sagt*. Ingen hade ju talat som den mannen talade (Joh

7:46). Denna Jesu undervisning fick stor betydelse för tro och liv i den kristna församlingen. Paulus t.ex. citerar gärna ”Herrens ord” för att avgöra tvistefrågor i sina församlingar (jfr 1 Kor 7:10, 11:23f, Apg 20:35). Dessa ord bevarades som en dyrbar skatt.

3. Varför är evangelierna så lika — och så olika?

Om man jämför de fyra evangelierna så finner vi att tre av dem är mycket lika, medan det fjärde – Johannesevangeliet – skiljer sig från de övriga till både stil och innehåll. De tre första evangelierna brukar man kalla ”synoptikerna” – av grekiskans synops som betyder ung. ”samseende”. Den här jämförelsen aktualiserar egentligen två frågor:

a. Varför är synoptikerna och Johannes så olika?

b. Varför är synoptikerna sinsemellan så lika?

Både olikheterna och likheterna har bl.a. att göra med a) syftet med resp skrift och b) källorna som använts.

1. Synoptikerna

Uppenbarligen har synoptikerna delvis använt samma källor – samtidigt som de var för sig haft tillgång till sin ”särstoff”, dvs sådant som bara står i resp evangelium. Det är inte möjligt att här rekonstruera händelseförloppet annat än i mycket korta drag. Tre saker kan man räkna med.

a. *Markus är först* med sitt ”evangelium” och det utgör en av de viktigaste källorna för Matteus och Lukas. Som argument kan anföras a) gemensamt innehåll (Matteus innehåller nästan hela Markus 661 verser, och Lukas innehåller ung halva Markus, b) gemensamma uttrycksätt (Matteus och Lukas upprepar ofta Markus ord) och c) gemensam ordningsföljd, (Matteus och Lukas följer oftast Markus händelseförlopp).

b. *Det fanns en ”talkälla”*. Både Matteus och Lukas innehåller många verser som inte finns hos Markus. Över 200 av dessa har de gemensamt till skillnad från Markus. De flesta utgör yttranden som Jesus fällt. De har då sannolikt använt en samling av Jesusord som man brukar kalla ”Talkällan”.

c. *Det finns särstoff hos Matteus och Lukas*. När vi räknat bort allt hos Matteus och Lukas som de fått a) från Markus och b) från ”Talkällan” så blir dock en hel del ”över”.

Matteus har ungefär 300 ”egna” verser som bl a handlar om födelsehistorien, en del berättelser i övrigt, mycket av Jesu undervisning. Tonen är ”judisk” och man räknar med att det är stoff som särskilt bevarats inom Jerusalemförsamlingen.

Lukas har mer än 400 ”egna” verser. De flesta finns i avdelningen 9:51–18:14. De innehåller många berättelser som han är ensam om: Jesu predikan i Nasarets synagoga, den botfärdiga synderskan, vandringen till Emmaus och så många liknelser: den barmhärtige samariten, den förlorade sonen osv. Möjligen hade Lukas – som noga utforskat allt – fått detta

material som bevarats i Cesarea, där han troligen vistats under Paulus fångenskap.

På detta sätt har man nu försökt rekonstruera tillkomsten av evangelierna. Det ligger i sakens natur att en sådan rekonstruktion inte kan bli mer än ett uttryck för hur man tänker sig att det gått till.

2. Johannes

I detta evangelium skildras i stort sett detsamma som synoptikerna berättat om 30 år tidigare: hur Jesus döptes i Jordan, hur han kallade sina lärjungar, hur han vandrade genom Galileen och Judeen och förkunnade att Guds frälsning kommit, hur han mötte hårt motstånd och till sist dömdes till döden och korsfästes i Jerusalem, hur han sedan uppstod igen på tredje dagen.

Men Johannes upprepar inte rätt och slätt det som andra berättat om. Han utelämnar några av de mest kända händelserna i Jesu liv: frestelsen i öknen, förklaringen på berget, ångesten i Getsemane, instiftandet av nattvarden. Istället kompletterar han berättelsen hos synoptikerna med t ex skildringen av hur Jesus talade med Nikodemus, mötte den samariska kvinnan, uppväckte Lasarus i Betania, tvådde lärjungarnas fötter, uppenbarade sig för Maria från Magdala, för Tomas, för de sju lärjungarna vid Gennesaret osv. Och författaren till Johannesevangeliet kunde med rätta säga

”Därom kan jag ge besked
– ty jag var med.”

Men mer om detta när vi kommer till Johannes. Efter denna mycket skissartade skildring av budskapets väg ”från Jesus till skrivet evangelium” skall vi nu läsa vart och ett av dessa evangelier för sig. Och där kan vi konstatera att även om ”evangelisterna” närmast är redaktörer som ställer samman redan befintligt material, så är dock varje evangelium präglad av sin författare och av det syfte som han haft.

”De har alla en bestämd avsikt med det som de berättar. Liksom beaktandet av en staty från fyra olika sidor skänker oss en rikare bild av denna staty, så har vi genom Guds underbara ledning fått den kristna kyrkans heligaste arv, bilden av Jesu Kristi liv och gärning, framställd, bekräftad och fullständigad av flera vittnen, vilka i hela världen vill tjäna förkunnelsen och undervisningen genom att var och en på sitt sätt förtälja vad Jesus sade och gjorde och vad som skedde genom honom. Vi äger sålunda samma evangelium i en fyrfaldig gestalt, ett ojävigt vittnesbörd om den evangeliska berättelsens sanning” (Wirén).

MATTEUS

– den utlovade konungen

Först bland de nytestamentliga skrifterna står Matteus evangelium. Inte för att det är äldst – många av breven är äldre än evangelierna och Markus är sannolikt äldre än Matteus – men därför att det på ett särskilt sätt knyter samman Gamla och Nya Testamentet. Matteus evangelium handlar om hur löftena i GT har gått i fullbordan. De har fått sitt ”Ja” och sitt ”Amen” genom Jesus Kristus, som är huvudpersonen i detta evangelium liksom i de övriga.

--- det finns många drag i Matteusevangeliet, som antyder att han betraktar Jesus som den nye Mose: Han blev räddad undan förföljarna på ett liknande sätt som Mose (Matt 2:13 ff), han gjorde ”tecken och under” som Mose i Egypten (jfr de 10 undren i Matt 8–9), hans ansikte sken såsom solen på förklaringsberget såsom Mose ansikte förvandlades (jfr Matt 17:2 med 2 Mos 34:29–35), han satte sig på berget för att undervisa så som Mose förmedlat lagen på det heliga berget (Matt 5:1 ff). Det är den nye Mose lag vi har i Matteusevangeliet. Den knyter an till den gamla lagen. ”Ni har hört att det blev sagt till de gamle, men Jag säger eder.” Det innebär att Jesus här kommer med lagen i dess fulla mått och avslöjar dess innersta syfte. Och vi kan aldrig och får aldrig läsa Mose lag som om denna uttydning inte fanns. Vi har orsak att vara tacksamma för att Matteus bevarade och förmedlade så mycket av vad Jesus sagt.

MARKUS

– den hjälpande tjänaren

Markusevangeliet är – som vi sett – med all sannolikhet det äldsta av de fyra evangelierna. Det har gett stoff till de övriga, och det var en viktig insats som författaren gjorde, när han tecknade ner den muntliga förkunnelsen om Jesus.

--- [då det] länge ha varit förbisett av kyrkan har Markus evangelium nu tack vare forskningen återvunnit sin plats som den äldsta biografien över Jesus, och dess författare framstår i historien som den som först skrev ned den största av alla levnadsbeskrivningar.

LUKAS

– den barmhärtige frälsaren

Detta evangelium är egentligen del 1 av två volymer: Lukas evangelium och Apostlagärningarna. Dessa skrifter är förenade genom sin stil, sina förord och sitt ämne. De handlar om hur det hela började.

Del I: Historien om hur glädjebudskapet började med Jesus i Galileen och Jerusalem.

Del II: Historien om hur hans lärjungar förde glädjebudskapet från Jerusalem till Rom. Denna andra del av Lukas historieverk

skall vi ta upp senare. Nu börjar vi med den första delen som vi kallar Lukas evangelium. (---)

Lukasevangeliet har skänkt oss några av den kristna församlingens härligaste hymner:

Maria lovsång – ”Magnificat” (1:46–55)

Sakarias lovsång – ”Benedictus” (1:68–79)

Änglarnas lovsång – ”Gloria in excelsis” (2:14)

Simeons lovsång – ”Nunc dimittis” (2:29–32)

Orsaken till denna glädje är först och främst den frälsning av nåd som Lukas så mäktigt förkunnar. Om Markus kan sägas vara ”Petrus evangelium” så är detta i stor utsträckning ”Paulus evangelium” – det som först och sist är Kristi evangelium eller ännu hellre: Evangelium om Kristus – världens Frälsare.

JOHANNES

– den evige sonen

För några decennier sedan hittade man i Egyptens sand en liten bit papyrus med trettio grekiska ord på. Det visade sig att det var en bit av Nya Testamentet som måste ha skrivits omkring 125. Det är det äldsta bevarade fragmentet av NT [1984]. Och detta fragment är en liten bit av det fjärde evangeliet – närmare bestämt John 18:31–33, 37–38. Just i vers 38 står Pilatus fråga: ”Vad är sanning?” Den frågan har ofta ställts, när det gäller Johannesevangeliet och dess tillkomst. Och märkligt nog kunde det lilla fragmentet bidra till sanningen om Johannesevangeliet – i varje fall till dess datering.

Så står Jesus i centrum i Johannesevangeliet. Inte mindre än 50 ggr förekommer uttrycket ”vittne” ”vittnesbörd” och ”vittna”. Vittnesbördet gäller Jesus och det finns inte mindre än ett 7-faldigt vittnesbörd om honom:

a. Faderns vittnesbörd 5:34, 37, 8:18

b. Sonens vittnesbörd 8:14, 18:37

c. Andens vittnesbörd 15:26, 16:13, 14

d. Skriftens vittnesbörd 5:39–46

e. Gärningarnas vittnesbörd 5:36, f, 10:25

f. Förelöparens vittnesbörd 1:7

g. Lärjungarnas vittnesbörd 15:27, 19:35 Och allra

sist i Johannesevangeliet heter det: ”Det är den lärjungen som vittnar om detta och som skrivit detta, och vi vet att hans vittnesbörd är sant” (21:24).